

Asia: VN/22906/2020

Digitalisaation edistämisen ohjelman (Digiohjelma) lainsäädäntötyöryhmän koonti ja näkemykset digitalisaation säädöstilanteesta ja muutosehdotuksista

Työryhmä toivoo vapaata palautetta tunnistamiinsa tunnistamistaan teemoista ja niistä tehdyistä johtopäätöksistä

1. Onko muistiossa tunnistettu digitalisaation edistämisen kannalta keskeiset teemat lainsäädännön näkökulmasta?

Kyllä

2. Onko jokin teema jäänyt kokonaan tunnistamatta?

Muistiossa on pääosin tunnistettu keskeiset teemat. CSC haluaa lisäksi korostaa muutosdynamiikan hallinnan tärkeyttä yhtenä keskeisenä teemana. Tarvitaan uskallusta uudistaa toimintamalleja, rakenteita ja prosesseja. Digitalisaatio on systeeminen muutos, jolla on laajat vaikutukset koko yhteiskuntaan, ja siksi tarvitaan syvempää analyysiä ja ymmärrystä itse muutoksesta. Tämä onkin kiitettävästi tuotu loppuraportissa esille. Pidämme esimerkiksi erittäin onnistuneena loppuraportin alaotsikon "Digistä uusi normaali", ajatusta, joka alleviivaa sellaisten ratkaisujen tärkeyttä, joissa soveltajien ei tarvitse miettiä voiko jotain asiaa digitalisoida, vaan digitaalinen toimintatapa on oletuksena hyväksytty. Digitaalisuus ei ole jotain, joka otetaan mukaan vasta toiminnan loppumetreillä, koska se voi johtaa siihen, että muutostarpeet huomataan liian myöhään ja jälkijättöisesti. Siksi digiosaamisen tulee olla mukana toiminnan tavoitteiden ja vaikuttavuusmittareiden määrittelyssä sekä toimenpiteiden suunnittelussa alusta saakka. Yhteentoimivuus on keskeinen edellytys digitalisaatiolle, ja sitä tulee kehittää systemaattisesti eurooppalaisten yhteentoimivuusperiaatteiden (1), (oikeudellinen, organisatorinen, semanttinen ja tekninen yhteentoimivuus, European Interoperability Framework, EIF) sekä valmisteilla olevan Yhteentoimiva Eurooppa (2) -säädöksen mukaisesti, painottaen erityisesti metadatan yhteentoimivuutta, joka on avainasemassa datan löydettävyydelle datan käyttäjien näkökulmasta.

Datan kohdalla oleellista on sen hyvä hallinta, läpi sektoreiden ulottuvat yhteiset datapolitiikat ja käytänteet, sekä riittävä infrastruktuuri ja osaaminen datan käsittelemiseksi, jotta data-analytiikan avulla kyetään tuottamaan uutta tietoa yhteiskunnan ja elinkeinoelämän tarpeisiin. Datan tulee olla FAIR-periaatteiden (3) mukaisesti helposti löydettävää, saavutettavaa, yhteentoimivaa ja uudelleenkäytettävää, ja palveluiden suunnittelussa käyttäjäkeskeinen ja käyttäjän tarpeet

huomioiva suunnittelu on aivan olennaista. Käyttäjät tuleekin ottaa mukaan suunnitteluun ja hankkeiden pilotointiin.

1. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2c2f2554-0faf-11e7-8a35-01aa75ed71a1.0009.02/DOC_3&format=PDF

2. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1668785153903&uri=COM%3A2022%3A720%3AFIN>

3. FAIR-periaatteet | Fairdata

a. Työryhmän näkemykset lainvalmistelun kehittämistarpeista (luku 2 alalukuineen)

Pidämme tärkeänä, että työryhmä tunnistaa tarpeen digitalisaation mahdollistavalle lainsäädännölle, ja että jatkovalmistelussa etsitään systemaattisesti keinoja nimenomaan mahdollistaa datan liikkuvuutta ja uudelleenkäyttöä läpi sektoreiden. Myös lainvalmistelussa on olennaista horisontaalisuus ja poikkihallinnollisuus, jotta vältetään lainsäädännön pirstoutuminen. Lakien tulee muodostaa digitalisaation kannalta koherentti kokonaisuus paitsi sisällöllisesti, niin myös lakeja valmistelevien tahojen tulee tehdä keskenään yhteistyötä, jossa huomioidaan digitaalisuuden tavoitteet, vaikuttavuus ja mittarit koko yhteiskunnan laajuisesti, ei ainoastaan yhden sektorin tai hallinnonalan näkökulmasta. Digitalisaatio- ja dataosaaminen tulee ottaa alusta asti käyttöön lainvalmistelussa, linjassa ajatuksen kanssa, että digitalisaatio-osaamisen on mukana toiminnan suunnittelussa alusta saakka. Lainsäädäntöä tehdään usein vaiheessa, jolloin jokin teknologia on jo tullut käyttöön tai disruptio on jo meneillään. Kehittämisen paikka on teknologiaennakointiin kytkeytyvässä lainsäädäntötarpeen ennakoinnissa. Tämä vaatii kiinteämpää yhteistyötä teknologian kehittäjien ja lainsäätäjien välillä.

b. Työryhmän näkemykset nykylainsäädännön soveltamisen tukemisesta (luku 3 alalukuineen)

-

c. Työryhmän näkemykset nykylainsäädännön arviointitarpeista (luku 4 alalukuineen)

Datan ja teknologian sääntely ylipäänsä on ongelmallista, koska on mahdotonta ennustaa niiden kaikkia tulevaisuuden käyttötarkoituksia, ja näin ollen on riskinä, että rakennetaan esteitä, joiden purkaminen on hankalaa ja hidasta. Siksi sääntely ei saa olla itsetarkoitus, vaan lainsäädäntöä tulee tarkastella kriittisesti ja tarvittaessa purkaa, jotta ei muodosteta esteitä digitalisaatiolle. Tämä liittyy edellä mainittuun systeemisen ajattelun tarpeeseen: toimiva ja ihmisiä palveleva digitalisaatio ei synny olemassa olevien rakenteiden "digitalisoinnista", vaan uusien rakenteiden ja prosessien luomisesta. Oleellista onkin tunnistaa, milloin tarvitaan sääntelyä, ja milloin taas pehmeämmät instrumentit, kuten suositukset ja yhteiset käytänteet riittävät. Siellä missä sääntelyä tarvitaan, sen tulee mahdollistaa digitaalisten ekosysteemien syntyminen, ei rajoittaa sitä. Data on digitalisaation raaka-aine, jonka liikkuvuus ja hyödynnettävyys eri sektoreiden välillä on kriittisen tärkeää. On tärkeää tarkastella lainsäädäntökehikkoa poikkihallinnollisena kokonaisuutena, jotta datan liikkuvuuden ja uudelleenkäytön sääntely on mahdollisimman koherenttia kaikilla sektoreilla, myös eri sektoreiden välisen datan liikkuvuuden huomioiden.

EU:ssa valmisteilla oleva lainsäädäntö ja siihen vaikuttaminen tulee huomioida lainsäädännön kehittämistyössä. Esimerkiksi data- ja tekoälysäädöksissä tulee varmistaa, etteivät ne aseta tarpeettomia esteitä datan uudelleenkäytölle tai tekoälyn kehittämiselle ja käyttöönotolle. On järkevää suosia pehmeitä sääntelykeinoja uusien teknologioiden kohdalla, ja olemassa olevaa sääntelyä tulee systemaattisesti purkaa. Esimerkiksi tekijänoikeuksia koskeva DSM-direktiivi rajoittaa koneellista datanlouhintaa, mikä estää tekoälyn kouluttamista, siitä huolimatta, että koneellinen datanlouhinta ei vaaranna tekijänoikeuksia yhtään sen enempää kuin jos yksittäisiä sanoja louhittaisiin aineistosta manuaalisesti. Datanlouhinnan ideana ei ole kopioida olemassa olevia aineistoja, vaan luoda louhitun datan pohjalta aivan uutta tietoa. DSM-direktiivi on yksi konkreettinen esimerkki siitä, miten haastavaa on digiaikakaudella rakentaa mahdollistavaa lainsäädäntöä datan liikkuvuudelle ja uusille teknologioille.

4. Vapaa palaute?

Laaja sidosryhmien ja asiantuntijoiden kuuleminen lainsäädännön kehittämistyössä on olennaista ja onkin hyvä, että se on tuotu raportissa esille. CSC osallistuu mielellään digitalisaation edistämisen jatkovalmisteluun.

Espoossa 7.12.2022

Kimmo Koski, toimitusjohtaja

Irina Kupiainen, johtaja, yhteiskuntasuhteet